1.6. Місце конституційної скарги в механізмі захисту прав людини в Україні

1) Загальна характеристика

Конституційна скарга — це форма звернення особи до Конституційного Суду України з метою перевірки **конституційності закону України (його окремих положень)**, який:

- **був застосований** в остаточному судовому рішенні у справі заявника.

‼Це **індивідуальний механізм конституційного контролю**, що функціонує як додатковий рівень захисту прав людини після завершення судового розгляду.

2) Конституційна скарга як елемент національного механізму захисту прав

Конституційна скарга є складовою:

- **механізму реалізації ст. 55 Конституції України** (право на судовий захист);
- **конституційної юстиції** як системи гарантій верховенства Конституції;
- **правової держави** та принципу верховенства права.

‼Її роль полягає у тому, що вона дає можливість особі не лише оскаржити рішення суду в межах процесуальних інстанцій, а й поставити питання про **неконституційність норми**, яка вплинула на результат справи.

3) Місце в ієрархії засобів захисту

Конституційна скарга використовується:

- **після вичерпання національних засобів юридичного захисту** (апеляція, касація - якщо касація допускається);

- на етапі, коли справа завершена **остаточним судовим рішенням**.

‼Таким чином, скарга є механізмом **постсудового захисту**, але в межах національної системи.

4) Призначення: усунення джерела порушення права

Конституційна скарга спрямована не на перегляд фактичних обставин справи, а на:

- усунення **нормативної причини** порушення права;

- перевірку відповідності закону Конституції;
- відновлення балансу між державним втручанням і конституційними гарантіями.

!!Її основна логіка: **неправильне застосування неконституційної норми** може порушити права, а тому закон має бути вилучений із правового поля.

5) Відмінність від апеляції та касації

Конституційна скарга:

- не є інстанцією судового контролю;
- не перевіряє правильність встановлення фактів;
- не оцінює докази та правозастосування судом;
- не є способом «переграти справу» по суті.

📌 Конституційний Суд України **не є "четвертою інстанцією"** і не скасовує судові рішення напряму.

6) Предмет конституційної скарги

Предметом скарги може бути виключно:

- **Закон України** або **окремі його положення**, застосовані у справі.

❌ Не можуть бути предметом скарги:

- підзаконні акти (постанови КМУ, накази, інструкції);
- судові рішення як такі;
- дії органів влади;
- рішення органів місцевого самоврядування.

!! Це визначає конституційну скаргу як інструмент **нормативного**, а не індивідуального (актного) контролю.

7) Основні функції конституційної скарги

Конституційна скарга виконує такі функції:

- **правозахисну** — усуває закон, який порушує права людини;
- **контрольну** — забезпечує конституційність законодавства;
- **гарантійну** — зміцнює механізм реального здійснення прав;
- **стабілізаційну** — забезпечує правову визначеність і передбачуваність;
- **системоочисну** — очищає правову систему від неконституційних норм;

- **превентивну** — стримує законодавця від прийняття норм, що суперечать Конституції.

8) Конституційна скарга і верховенство Конституції

Через механізм конституційної скарги реалізується принцип:

- **верховенства Конституції України** як акту найвищої юридичної сили;
- обов'язковості відповідності законів Конституції;
- недопустимості звуження змісту і обсягу прав і свобод людини.

!!Конституційна скарга перетворює Конституцію з декларативного акту на **дієвий інструмент юридичного захисту**.

9) Конституційна скарга і міжнародні механізми захисту

Конституційна скарга є важливою також у контексті:

- стандартів Європейської конвенції з прав людини;
- практики ЄСПЛ щодо ефективних внутрішніх засобів захисту.

!! Вона може розглядатися як частина національних засобів захисту, які повинні бути використані перед зверненням до міжнародних інституцій (залежно від характеру порушення).

10) Практичні наслідки задоволення скарги

Якщо Конституційний Суд визнає закон (його положення) неконституційним:

- норма втрачає чинність у визначеному Судом порядку;
- припиняється застосування цієї норми в майбутньому;
- створюються підстави для перегляду судових рішень у національній юрисдикції за встановленою процедурою.

!! Це дає змогу особі домагатися реального відновлення порушеного права

Отже, конституційна скарга є ключовим інструментом індивідуального захисту прав людини в Україні, який дозволяє після завершення судового процесу оскаржити неконституційний закон, усунути нормативну причину порушення права та забезпечити верховенство Конституції як дієвого механізму правового захисту.